

Remiss: EU- program Interreg Sverige - Norge 2021-2027

2021-02-08

Ni inbjuds härmed att svara på remiss för EU- program Interreg Sverige – Norge 2021-2027.

Under hösten har fem regioner och tre fylken arbetat med att analysera och skriva ett förslag till programinnehåll för Interreg- Sverige-Norges nästa programperiod.

Förslaget har tagits fram i nära dialog med EU- kommissionen, Näringsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Länsstyrelsen i Jämtlands län, norsk förvaltande organisation samt politiker från regioner och fylken.

Det framtagna förslaget utgår ifrån de lagtexter och den information som förnärvarande är tillgängliga från nationell- och EU-nivå. Då varken styrande texter på EU-nivå eller budget för programmet är fastställda i nuläget, kan detta komma att påverka det slutgiltiga innehållet i programförslaget.

Synpunkter på förslaget har inhämtats från sakkunniga, aktörer inom offentlig sektor, näringsliv, akademi och civilsamhälle samt stödmottagare i regioner och fylken. Remissen är skriven på svenska och norska och innefattar de viktigaste budskapen inom varje område som presenteras. När ni läser och besvarar remissen får ni gärna förhålla er utifrån följande frågor:

- ***Beskriv hur du upplever att valda politiska mål (PO) och särskilda mål (SO) kan skapa möjligheter för gränsområdet och din organisation, i förhållande till syftet med gränsöverskridande samarbete.***
- ***Beskriv projektidéer som ni har i er organisation och som skulle kunna skapa gränsöverskridande mervärden i programområdet, oavsett om idén passar in i nuvarande programförslag eller inte.***
- ***Bidrar programmet i alla sina delar till den gröna omställningen?***
- ***Har din organisation idéer på projekt som främjar den gröna omställningen, speciellt inom PO1 och PO4?***
- ***Det er viktig at prosjektenes resultater møter næringslivets behov og at det legges til rette for at bedrifter og/eller næringslivsorganisasjoner kan delta i prosjektene. Om din organisasjon ikke representerer næringslivet ber vi deg om å beskrive hvordan din organisasjon har tenkt å involvere næringslivet?***
- ***Om du saknar något i programmet, beskriv det gärna för oss.***

Remissvaren ska ha kommit in till Region Värmland **senast den 17 mars 2021**. Svaren bör lämnas per e-post till camilla.tellas@regionvarmland.se. Ange remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Vänliga hälsningar arbetsgruppen genom

Camilla Tellås, Region Värmland

Koordinator Interreg Sverige-Norgeprogrammeringen 2021-2027

Tel. +46-10-833 10 32

Mail camilla.tellas@regionvarmland.se

*Region Värmland, Region Jämtland-Härjedalen, Region Dalarna, Region Västernorrland, Västra
Götalandsregionen, Innlandet Fylkeskommune, Viken Fylkeskommune, Trøndelag Fylkeskommune*

Remiss 8 februari 2021

Interreg Sverige-Norge 2021-
2027

Arbetsgruppens förslag til
inriktning

2021

Innhold

Remiss: EU- program Interreg Sverige - Norge 2021-2027	1
1.0 Bakgrunn for Interreg Sverige-Norge 2021-2027	5
Programgeografi.....	7
Interregionala små projekt.....	8
Synergier med andre program og strategier	8
2.0 Territorial Agenda2030	9
3.0 Interventionslogik og programevaluering.....	11
Horisontella kriterier for ett hållbart programområde	11
Dialogprocess i programmeringsarbeidet.....	12
4.0 PO1 Ett smartare Europa genom innovation og økonomisk omvandling	12
Övergripande utmaningar/utfordringer i gränsregionalt Sverige-Norgeperspektiv	12
Særskilt mål: 1:1 Förbättra forsknings- og innovationskapaciteten og anvendningen av avancerad teknik.....	15
Særskilt mål: 1:4 Utvekkla ferdigheter for smart spesialisering, strukturomvandling og entreprenørskap.....	18
5.0 PO2 - Et grønnere Europa.....	20
Övergripande utmaningar/utfordringer i gränsregionalt Sverige-Norgeperspektiv	20
Særskilt mål 2:4 främja anpassning, riskforebyggande og motstandskraft mot katastrofer i samband med klimatforändringar.....	20
Særskilt mål 2:6 Fremme overgangen til sirkulærøkonomi	22
6.0 PO4 Et mer sosialt Europa genom sociala rättigheter	24
Övergripande utmaningar/utfordringer i gränsregionalt Sverige-Norge-perspektiv.....	24
Særskilt mål 4:1 Grenseløst arbeidsmarked.....	26
Særskilt mål 4:2 Grenseoverskridende utdanning, praktisering og livslang læring.....	27
Källförteckning.....	30
Rapporter	30
Hemsidor	30
Arbetsgruppen for Interreg Sverige-Norgeprogrammet 2021-2027	31

1.0 Bakgrunn for Interreg Sverige-Norge 2021-2027

Det overgripande målet med Interreg-initiativen¹ har varit och förblir att arbeta för att nationella gränser inte utgör hinder for en balanserad utveckling och integration i Europa. Gränsområdenas isolering har haft två sidor: Gränssamhällen skärs av från varandra ekonomiskt, socialt och kulturellt och hindrar samtidigt en konsekvent förvaltning av naturressurser i områdena. Gränsområden har försummats inom nationell politik vilket resulterat i att deras ekonomier tenderat att bli perifera inom de nationella gränserna.

Forslag til program er basert på et ønske om langsiktig samarbeid mellom likeverdige partnere med et felles mål om å redusere grensebarrierer, utnytte grenseregionens samlede ressurser, og knytte sammen byer og tettsteder.²

I forslag til felles bestemmelser i forordningene for Europeiska regionala utvecklingsfonden pkt. 1 henvises det til art. 174 i Lisboa-traktaten³, som en videreföring av målet om økonomisk, sosial og territoriell sammenveving.

EU-kommisjonen, den svenske og den norske regjeringen inviterer nå det grenseregionale partnerskapet til å fremme forslag til nytt grenseoverskridende program mellom Sverige og Norge 2021-2027.⁴

Innenfor EUs program for Europeisk territorielt samarbeid, Interreg, har grenseregionen samarbeidet helt siden 1995 i fire tidligere generasjoner av Interregprogram. Hver programperiode har hatt noen ulike nyanser i tematisk innretning og med litt ulik styringsstruktur. En grunnleggende forutsetning om territoriell sammenveving har vært viktig, og lokal og regional beslutningskompetanse har vært vektlagt i selve gjennomføringen av programmet.

Det er en lang tradisjon for samarbeid og integrasjon mellom de nordiske landene. Helt tilbake til begynnelsen av 1950-tallet ble det etablert passfrihet⁵ mellom de nordiske landene ved å bevege seg fritt og uten å søke oppholdstillatelse. På slutten av 1960 ble de første grensekomiteene etablert med støtte fra Nordisk Ministerråd. Mellom landene har det vært fribevegelse og muligheter for å ta seg jobb i det andre landet. På 1980-tallet var det en betydelig pendling fra Norge til Sverige, men i de siste 10-årene betydelig pendling fra Sverige til Norge. Handelsforbindelsene mellom Norge og Sverige viser at det er en gjensidig avhengighet av hverandres økonomier.

Da Sverige ble medlem i EU i 1995, åpnet nye muligheter for å styrke det grenseoverskridende samarbeidet mellom naboregionene. Det var allerede etablert samarbeid og politisk dialog blant annet via nordiske grensekomiteer eller bilaterale samarbeidsavtaler mellom landsting og fylkeskommuner. Dette ble et godt utgangspunkt for utvikling av første generasjon Interregprogram fra 1995. Gjennom mer enn 20 års interregprogram har partnerskapet investert betydelige midler og politisk kapital for å knytte grenseregionen tettere sammen og bygge ned grensebarrierer. Alt fra universitet, høyskoler, kommuner, regioner, fylkeskommuner, länsstyrelser, fylkesmanns-embete,

¹ EUROPEISKA GEMENSKAPERNA KOMMISSION Bryssel den 28.4.2000. MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN TILL MEDLEMSSTATENA om fastställande av riktlinjer för ett gemenskapsinitiativ för transeuropeiskt samarbete som syftar till att stimulera harmonisk och balanserad utveckling i Europa INTERREG III.

² Medeiros Eduardo (2018) European Territorial Cooperation, The urban book series, Springer, Cham, CH

³ Europaparlamentet og Rådets forordning om felles bestemmelser for Europeiske regionale utviklingsfond

⁴ Näringsdepartementet 30. april 2020 – Direktiv för utarbetande av förslag till gränsöverskridande samarbetsprogram för Interreg Sverige-Norge för perioden 2021-2027. Kommunal- og moderniseringsdepartementet med oppdrag til berørte norske fylkeskommuner

⁵ Den nordiske passunionen – Wikipedia

næringsliv- og klyngeorganisasjoner og NGO-er har kunnet nyttiggjøre seg ressursene fra programmet over alle disse årene om et ønske om *“et finere liv”* i grenseregionen.

Året 2020 har blitt preget av utfordringer som følge av covid-19-pandemien. Her har Norge og Sverige iverksatt ulike tiltak for å hindre og dempe spredning av pandemien. Dette har medført at grensen mellom Norge og Sverige mer eller mindre har vært stengt med de konsekvenser dette har for grenseoverskridende samarbeid.

Stängda gränser och begränsade möjligheter att träffas utmanar det gränsöverskridande samarbetet. Samarbete och lärande kan dock ändå ske, bland annat med hjälp av digitala plattformar. Faktum är att det nu, mer än någonsin, behövs ett gränsöverskridande samarbete så att svenska och norska regioner kan dela kunskap och idéer för att övervinna de socioekonomiska effekterna av pandemin. Ur detta hänseende är det viktigt att identifiera vilka samarbetsområden som ska prioriteras i Interreg Sverige-Norgeprogrammet för perioden 2021-2027.

Närkontakter är tillfälligt begränsade men framsteg inom digitalisering möjliggör infrastruktur och möjligheter för gränsöverskridande samarbete på nya sätt, som i vissa avseenden underlättar samarbetet ännu mer än tidigare. Detta möjliggörs genom att identifiera gränshinder, förstärka existerande gränsöverskridande nätverk, bygga grunden för nya gränsöverskridande relationer, och oppmuntra aktiv och öppen dialog och utbyte av erfarenheter samt expertkunskap.

Målbilden för Interreg Sverige-Norgeprogrammet är ett väl förankrat och användbart program som har sin utgångspunkt i EU:s politik för Europeisk territoriellt samarbete, nationella mål med regional- och distriktpolitiken, regionernas och fylkenas gemensamma utmaningar och styrkor, det gränsregionala mervärdet och med fokus på insatser som ger resultat på både kort och lång sikt med en tydlig förväntning om att följa upp ambitionen för EU:s Gröna Giv⁶.

Arbetet med att ta fram det nya programmet innefattar att välja vilka politiska mål (PO) och särskilda mål (SO) som ska ingå i Interreg Sverige-Norgeprogrammet utifrån EU-förordningen och direktiv från respektive svenska och norska departement. Hur mycket medel som tilldelas programmet från Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och från den norske statsbudgeten kommer att framgå av programbudgeten.

Gjennom programprosessen skal det også avtales framtidig gjennomføringsorganisasjon. Länsstyrelsen i Jämtlands län skal forvalte finansieringen fra EUs regionale utviklingsfond, mens Innlandet fylkeskommune skal forvalte de norske interreg-midlene bevilget over årlige statsbudsjett.

Utifrån mappning⁷ och analys⁸ av regionernas strategier, makrostrategier, EU-kommissionens Border orientation papers samt evalueringar av innevarande programperiod framlägger analysgruppen och arbetsgruppen nedanstående slutsatser och rekommendationer för det fortsatta arbetet med programskrivningen för Interreg Sverige-Norge 2021-2027.

⁶ Europeiska kommissionens åtgärdsprogram för att Europa ska vara den första klimatneutrala världsdelen 2050. Målet är att betydligt minska utsläpp, att investera i spetsforskning och innovation och att bevara den europeiska naturen, www.eurooppatiedotus.fi

⁷ Nordregio 2020 – Analyse av Interreg Sverige-Norge programmet 2021-2027

⁸ Interreg Sverige Norge 2021-2027 Syntesrapport, Analysgruppen Interreg Sv-No, 2020

Bedömningskriterierna utgår främst från regionernas prioriteringar, det gränsöverskridande mervärdet, möjligheten att genomföra projekt och FN:s globala mål/Agenda 2030⁹.

Grenseoverskridande merverdi er helt avgjørende for programmet og ligger som en felles grunnforutsetning for alle motiveringer og valg som gjøres for å ta fram et program for perioden 2021-2027. Om det foreslåtte initiativ ikke bedømmes å ha en grenseoverskridende merverdi skal dette initiativet eventuelt finansieres fra andre program enn Interreg Sverige-Norge.

3 prinsip og vurderinger av grenseoverskridende merverdi legges til grunn:

- Grensen som ressurs: utnytte potensialet ved samarbeid over grensen, kobling av nettverk og kompetanse som finnes i grenseregionen.
- Utnytte kritisk masse: utnytter grenseregionens samlede ressurser, partnerskap og aktører som ønsker å løse felles utfordring.
- Redusere grensehindrenger: initiativ som bidrar til å eliminere grensehindrenger i form av juridiske, administrative, fysiske eller opplevde hindringer.

Programgeografi

Programgeografien har fulgt det regionale administrative nivå på svensk og norsk side langs riksgrensen på NUTS 3¹⁰ nivå siden 1995 med visse justeringer underveis. Programområdet framstår ikke som en samlet funksjonell grenseregion. Imidlertid er det innenfor programgeografien flere eksempler på et antall funksjonelle områder som knytter grenseregionen sammen. Her kan nevnes besøksnæringen, samarbeid innenfor visse bransjer gjennom klynger og nettverk, grensependling, grensehandel, arbeidsmarked, og viktige grensekryssende transportkorridorer. Suksessen i gjennomføringen av programmene over tid ligger i styrken partnerskapet har basert på legitimitet og tillit mellom partnere på begge sider av grensen.

Programgeografien for Interreg VI-A Sverige-Norge består av fem regioner på svensk side og tre fylker i Norge. Programmet berører ca. 2,7 millioner mennesker. Innbyggere pr km² varierer fra region til region og mellom delområdene fra 6,5 innbyggere pr km² til 51,5 innbyggere pr km².

I de fem regionene på svensk side inngår Jämtland-Härjedalen, Västernorrland, Dalarna, Värmland og deler av Västra Götaland. I Västra Götaland inngår kommunene som infattas i Fyrbodals kommunalförbund, dvs Strömstad, Tanum, Sotenäs, Munkedal, Lysekil, Uddevalla, Orust, Trollhättan, Vänersborg, Färgelanda, Mellerud, Åmål, Bengtsfors og Dals-Ed.

I de tre fylkene på norsk side inngår Trøndelag, Innlandet og deler av Viken. Viken grenser mot Värmland og Västra Götaland. Både Viken og Västra Götaland deltar også i Interreg VI-A Øresund-Kattegat-Skagerrak programmet.

Kommunene som naturlig samarbeider med Värmland inngår derfor i geografien. Dette vil si Rakkestad, Marker, Indre Østfold, Skiptvedt, Aurskog-Høland, Rælingen, Lørenskog, Lillestrøm, Enebakk, Nes, Ullensaker, Gjerdrum, Nittedal, Nannestad, Eidsvoll og Hurdal. Videre vil de kommunene som ligger nær grensen til Västra Götaland inngå i geografien. De kommunene dette gjelder er Hvaler, Fredrikstad, Sarpsborg, Halden og Aremark.

I randsonen til programgeografien er det flere universiteter, høyskoler og næringsklynger som har betydning for gjennomføring av programmet og samfunnsutviklingen og må dermed sees å være innenfor programmet. Det er mulig å trekke inn også kunnskapsmiljøer utenfor programgeografien

⁹ FN:ns 17 globala mål för hållbar utveckling, www.regeringen.se

¹⁰ NUTS- Eurostat definisjon for statistiske territorielle enheter i Europa

gitt at dette har betydning og gir en merverdi. Det er lagt opp til at det er en balanse i samarbeidsgeografien på svensk og norsk side. Programgeografien er stor og projekten kan gjennomføres i alle delar, även om det finns en förväntan på att många projektaktiviteter sker i gränsnära områden.

Interregionala små projekt

Små projekt kallas också people-to-people, - eller mikro- projekt. De har förhållandevis liten budget som används för att utveckla mål och implementera aktiviteter genom engagemang från lokala civilsamhällen. Programmet vill uppmuntra små projekt då dessa är en möjliggörare för gränsregionens aktörer genom att projekten kan täcka många ämnen. Samtidigt måste varje projekt bidra till de mål som är relevanta för programmet.

Exempelvis kan små projekt genomföra följande typer av aktiviteter:

- Organisering av kulturella arrangemang, uppträdanden, festivaler.
- Utbytesprogram inom kultur, utbildning, yrkesliv och forskning.
- Organisering av utbildningar, sommarskolor, sommarakademier och tävlingar.
- Gemensamt skapande av konst, filmer, teater, uppträdanden.
- Publicering av broschyrer, böcker.
- Sjösättning av tv- eller radioprogram.

Vanligtvis är små projekt tillgängliga för alla berättigade stödmottagare. Även mindre organisationer, lokalsamhället, ickestatliga organisationer som representerar sociala grupper, civilsamhället, föreningar, klubbar, små- och medelstora företag uppmuntras att delta. Förutom de påtagligt mätbara resultaten, uppstår ofta utifrån dessa små projekt även mjuka gränsregionala mervärden på flera nivåer, såsom ökad interkulturell förståelse och minskade (mentala) gränshinder.

Synergier med andra program och strategier

Interregprogrammet Sverige-Norge 2021-2027 ska främja synergier med ESF¹¹ särskilt när det gäller företagens kompetensbehov. Synergier med europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling kommer också att vara viktigt, främst kopplat till utvecklingen av besöksnäring, digitala tjänster och lokalt ledd utveckling. Interregprogrammet Sverige-Norge 2021-2027 ska stärka kapaciteten för ökat deltagande i EU:s program för forskning och innovation; Horisont Europa¹² samt digitalisering och inrättande av digitala innovationspunkter (DIH¹³) genom Digitala Europa¹⁴. Programmet för den Inre marknaden samt Erasmus+¹⁵ bedöms vara intressant för programområdet med fokus på klusterutveckling och kompetensförsörjning. Interreg Sverige-Norge ska kroka arm med ERUF¹⁶-programmet 2021-2027 i syfte att öka verkkningsgraden i arbetet med forskning och innovation, företagsutveckling, entreprenörskap, digitalisering, kompetensförsörjning, insatser för ett koldioxidsnålt och cirkulärt samhälle samt lokalt ledd utveckling och stadsutveckling. Speciellt fokus kommer att ligga på initiativ och samarbete utifrån de smarta specialiseringarna som regioner och fylken arbetar utifrån.

¹¹ Europeiska Socialfonden+

¹² EU:s strategi för forskning och innovation 2021-2027

¹³ Digital Innovation Hubs

¹⁴ EU:s program för 2021-2027 finansierar insatser som skapar och stöttar den digitala omvandlingen av Europas samhälle och ekonomi

¹⁵ EU:s program för utbildning, ungdomar och idrott

¹⁶ Europeiska Regionala Utvecklingsfonden

Europeiska Kommissionens S3¹⁷- och innovationsplattformar samt Vanguard Initiativet¹⁸ utgör samverkansytor som bidrar till stärkt omvärldsbevakning och samarbeten. Dessa samarbeten kan initiera deltagande i globala värdekedjor och komplettera kunskaper och investeringar. Exempelvis i gemensamma demonstrations- och testmiljöer med stöd av Instrumentet för Interregionala innovationsinvesteringar¹⁹. Dessa samverkansytor kan skapa en kritisk massa av kompetens för utvecklingen inom smart specialisering. Interregprogrammet Sverige-Norge 2021-2027 vill medverka i svenska och norska nationella initiativ via exempelvis Naturvårdsverket, VINNOVA²⁰, Tillväxtverket och Energimyndigheten samt skapa förutsättningar för samverkan med andra regioner kopplat till prioriteringarna i det regionala smarta specialiseringsarbetet.

I strategin för Östersjöregionen²¹ kopplar programmet Interreg Sverige-Norge ihop med Östersjöregionens mål att öka välbefindandet. Interreg Sverige Norge har också möjlighet att korskoppla arbetet till två insatsområden i Interreg Europe²²: Förstärkt forskning, teknisk utveckling och innovation samt förbättrad konkurrenskraft hos små och medelstora företag. I relation till Interregprogrammet Öresund-Kattegat-Skagerrak²³ knyter båda programmen an till flera gemensamma politiska mål vilket kan skapa effektiva synergier. I Ett smartare Europa arbetar båda programmen för att arbeta med ökad FoUI²⁴, smart specialisering och entreprenörskap. I Ett grönare Europa jobbar båda programmen med riskförebyggande mot katastrofer utifrån klimatförändringar och för att främja cirkulär ekonomi. I Ett mer socialt Europa jobbar båda programmen för att främja en gränsöverskridande arbetsmarknad. I förhållande till det nya Interregprogrammet Aurora finns det också intressanta skärningspunkter avseende bland annat FOUI, smart specialisering och entreprenörskap. Slutligen kan vi se synergier med Interreg Nordsjön²⁵ som också vill skapa Ett smartare Europa genom att arbeta med att öka FoUI och Ett grönare Europa genom cirkulär omställning och genom att förebygga klimatkatastrofer.

Agenda 2030 och Gröna Givna är utgångspunkter som Interregprogrammet Sverige-Norge utgår ifrån och kopplar till i valet av politiska och särskilda mål i programarbetet 2021-2027.

2.0 Territorial Agenda2030

EUs Territorial Agenda 2030²⁶ söker å bidra til en inkluderende og bærekraftig framtid. EU understreker viktigheten av og gir orientering om strategisk arealplanlegging og oppfordrer til å styrke den territoriale dimensjonen og være mer oppmerksom på mangfoldet av regioner i Europa, med deres utviklingspotensial og utfordringer. Som tidligere påpekt viser programgeografien stor variasjon. Flere kommuner er definert som utkantkommuner og med lavest score på sentralitet²⁷ (norsk side), men som følge av grenseoverskridende samarbeid inngår de i klynger og nettverk som også inngår i en global økonomi med de effekter dette medfører. Videre er det flere grensekommuner som inngår i større bo- og arbeidsmarkedsregioner på den andre siden av grensen

¹⁷ Forsknings- og innovationsstrategier for smart specialisering

¹⁸ Vanguard-initiativet ska främja den europeiska industrins internationella konkurrenskraft genom samarbeten mellan europeiska regioner inom områden som utpekats i regionernas smarta specialiseringsstrategier

¹⁹ Komponent 5 inom målet Europeiskt territoriellt samarbete (Interreg), Europaparlamentets och Rådets Förordning COM (2018)374 Final

²⁰ Vinnova är Sveriges innovationsmyndighet

²¹ <https://www.regeringen.se/sverige-i-eu/eus-ostersjostrategi/>

²² www.eufonder.se/interreg/interreg-europe

²³ www.eu-fonder.se samt Remiss: Eu-programmet Interreg Öresund- Kattegat-Skagerrak, 2020

²⁴ Forskning och utveckling, innovation

²⁵ Webinarium Nordsjöprogrammet 13 november 2020

²⁶ TerritorialAgenda2030.eu

²⁷ NOU 2020:15 – Det handler om Norge- og konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene

og bidrar sånn sett i å opprettholde et høyt velferdsnivå og sysselsetting som ofte faller ut av statistikken.

Forslag til nytt grenseoverskridende Interreg Sverige-Norge program sees i sammenheng med EUs territorielle agenda 2030 med ønske om grønn giv og for vår del å leve og arbeide over nasjonsgrenser.

I EUs territorielle agenda 2030 vektlegges behovet for grønn giv. I de ulike strategiene som ligger til grunn vektlegges i denne sammenheng sirkulær økonomi. M.a.o. en sirkulær økonomi²⁸ som utnytter naturressurser og produkter effektivt så lenge som mulig i kretsløp der minst mulig ressurser går tapt.

Sirkulærøkonomi omfatter en rekke verdikjeder. I EUs handlingsplan²⁹ for en sirkulær økonomi pekes det på tiltak for å:

- Gjøre produkter bærekraftig til norm i EU.
- Styrke forbrukere og offentlige innkjøpere.
- Legge vekt på de sektorer som bruker mest ressurser og der potensialet for sirkularitet er høyt, f.eks. elektronikk og IKT, batterier og kjøretøyer, emballasje, tekstiler, konstruksjoner, bygninger, mat, vann og næringsstoffer.
- Sikre mindre restavfall.
- Få sirkularitet til å fungere for mennesker, byer og regioner.
- Lokal, regional (grenseoverskridende), nasjonal og global innsats for sirkulær økonomi.

I Nordregio-analysen og EU-kommisjonens rapporter drøftes potensialet for sirkulærøkonomi i Interreg Sverige-Norge programmet. Både i nåværende og tidligere programperioder er det gode eksempler på prosjekt og prosjektpartnerskap som allerede er godt i gang med tema sirkulær økonomi og utvikling av grenseoverskridende innovasjonssystemer knyttet til bioøkonomien som en del av den sirkulære økonomien. Tema er tydelig i de regionale planene som også ligger til grunn for programmet.

²⁸ Miljødirektoratet.no - sirkulær økonomi

²⁹ EU kommisjonen – New Circular Economy Strategy

Innenfor programgeografien har Innovasjon Norge, Norsk forskningsråd og Senter for industrielle vekstanlegg (SIVA) igangsatt initiativ under det såkalte Arenaprogrammet, med klynger innenfor bioøkonomi, bioteknologi, fornybar energi og AI. Her kan det være synergier med tanke på å videreutvikle samarbeid med tilsvarende klynger på svensk side og se disse klyngene i en større global sammenheng.

3.0 Interventionslogik og programevaluering

I EUs forslag til generelle forordninger løftes behovet for å synliggjøre programmets intervensjonslogikk fram. Hvilken relevans har Interreg Sverige-Norgeprogrammet til de felles utfordringer som eksisterer i grenseregionen og i at grensen ikke er og forblir et hinder for en balansert utvikling i grenseregionen? En modell som Nordregio presenterer har følgende elementer:

Politisk mål (PO):			
Særskilt mål (SO):			
Behov	Åtgärder	Effekt	Indikator
Problem, saker og behov innenfor respektive politiske mål	Hvilke tiltak iverksettes	Forventet effekter	Aktivitets- og resultat indikatorer fastsatt innenfor hvert politiske mål

I EUs generelle forordninger art 39, pkt. 1 pålegges alle program å foreta en evaluering av programmet. Evalueringen skal sikre at programmet gjennomføres effektivt, med relevans, sammstemmighet, europeisk merverdi og kvalitet på implementering av programmet. Dette har ledet fram til at det over de siste 5-10 årene har skjedd et betydelig engasjement blant europeiske forskningsinstitutt og universitet med hensyn til å utvikle nye metoder for å evaluere måloppnåelsen av de territorielle programmene, herunder grenseoverskridende samarbeid. Poenget er å vurdere effekten av programmet i flere dimensjoner³⁰:

- Sosioøkonomisk sammenveving.
- Miljømessig- og bærekraftig utvikling.
- Partnerskap og samarbeidsrelasjoner.
- Programmenes territoriale betydning.

I kommende programperiode bør partnerskapet søke å ta i bruk de nye evalueringsmetodikkene som er utviklet i samarbeid med EU-kommisjonen og andre relevante partnere.

Horisontella kriterier för ett hållbart programområde

När världen möts av både nya utmaningar och möjligheter i kölvattnet av pandemins, klimatets och miljöns effekter, är det ännu viktigare att programmet Interreg Sverige- Norge skapar möjligheter och förutsättningar för att samarbeta utifrån hållbarhetsdimensionerna. Programmet ska oppmuntra nye idéer, arbeidssatt og produksjonsatt som möter samhällsutmaningar genom att samarbeta innovativt och lösningsfokuserat. Utgångspunkten är att programområdet Sverige-Norge har flera tunga styrkor som möjliggör ekspansionskraft för att möta utmaningarna och skapa gränsregionalt mervärde.

Hållbarhetsaspekterna är sociala, ekonomiska och miljömässiga. Arbetet utifrån den sociala dimensionen innebär att människor ges likvärdiga möjligheter utifrån sina förutsättningar och behov,

³⁰ Medeiros Eduardo (2020) - Territorial Impact Assessment , Advances in Spatial Science, Springer Cham

oavsett bakgrund, plats, kön, ålder eller förmågor. Exempelvis behövs människors olikheter tillvaratas eftersom det bidrar till bättre beslut, ökad effektivitet och ökad innovationsgrad. Alla människor ska också ges likvärdiga möjligheter att få tillgång till resurser och resultat kopplade till det gränsöverskridande utvecklingsarbetet. Arbetet utifrån den ekonomiska dimensionen innebär att hushålla, förädla och underhålla de resurser som finns. På detta sätt återskapas värden som kan användas långsiktigt och bidra till ekonomisk hållbarhet. Arbetet utifrån den miljömässiga dimensionen innebär att vårda och respektera natur och miljö. Exempelvis behövs arbete för att bevara och öka den biologiska mångfalden, säkerställa ett balanserat kretslopp i ekosystemen, fasa ut fossil energi och föra in förnybara energikällor.

Dialogprocess i programmeringsarbetet

Förslaget har fram till idag diskuterats med sakkunniga i regioner/fylken knutna till skrivargrupperna och med Joint Programming Committee bestående av arbetsgruppen, politiker från berörda fylken och regioner samt representanter från EU-kommissionen, Kommunal- och moderniseringsdepartementet samt förvaltande myndighet, Länsstyrelsen i Jämtland. I december 2020 genomfördes ett webinarium där programförslaget diskuterades med en bredare grupp intressenter, cirka 160 personer var anmälda från åtta regioner/fylken. Delaktiga var representanter från programområdets klynger/kluster, fackliga organisationer, arbetsgivarorganisationer, universitet, företagargorganisationer, kommuner, idéburna sektorn/civilsamhället, regioner/fylken, gränskommittéer, science parks, länsstyrelser samt Tillväxtverket, EU-kommissionen, Kommunal- och moderniseringsdepartementet m fl. Vidare har programförslaget även presenterats för regionala utvecklingsnämnder, nätverk av regionala EU-samordnare och sammanslutningar av kommuner, exempelvis Värmlandsrådet.

4.0 PO1 Ett smartare Europa genom innovation och ekonomisk omvandling

Övergripande utmaningar/utfordringar i gränsregionalt Sverige-Norgeperspektiv

Visionen är att programområdet, på såväl lokal som regional nivå, har ett professionellt gränsöverskridande system av akademi, offentlig sektor, företag och civilsamhälle. Genom tålmodigt och sammanhållet smart specialiserat arbete inom blå och grön cirkulär ekonomi har programområdet skapat ett hållbart och innovativt näringsliv som bidragit till starkt minskad klimat- och miljöpåverkan, god folkhälsa, mångfald och tillväxt. Då vi tar utgångspunkt i företagande, entreprenörskap, näringslivsutveckling, innovation och forskning, är Sverige-Norgeprogrammets gränsregionala mervärde flerdimensionellt:

- Programområdet har många globalt aktiva företag, industrier och universitet som skapar en stark miljö för innovation, forskning och entreprenörskap.
- Det finns hög nivå av samarbete mellan forskningsintensiv industri, akademi, forskningsinstitut och privat sektor.
- Möjligheter i programområdet är att kunna dra nytta av och främja grön och blå tillväxt.
- Traditionell resursintensiv industri kan bli ännu bättre på att dela på resurser och skapa ett gränsöverskridande system av bioekonomi och cirkulär ekonomi, speciellt inom områdena tillverkning och konstruktion, förädling av skog, livsvetenskap, textilier, vattenbruk och utveckling av förnybar energi.
- Potentialen är hög att möta behoven hos gröna och blå tillväxtföretag, om rätt kunskaper utvecklas genom att matcha utbildningar mot näringslivets behov.

- Programområdet har stora möjligheter utifrån högteknologiska kreativa industrier, tjänstefiering och tjänsteinnovation.
- Starka IKT³¹- företag kan hjälpa företag och offentlig sektor att digitalisera och öka forskning inom exempelvis rymdsäkerhet, gamification³² och e- hälsa.³³

Utifrån ett globalt omställningstryck är det inte bara behov med hög igenkänningsfaktor som vi behöver ta hänsyn till. Vi inser att det kommer att uppstå behov allt efter hand som vi kanske inte känner igen men behöver vara lyhörda inför och forma åtgärder utifrån, under programperiodens gång. I nuläget finns behov i programområdet som grundar sig i följande utmaningar:

- Vi behöver arbeta med att göra området än mer attraktivt att bo och arbeta i.
- Vi behöver skapa förutsättningar för individer att få en utbildning som motsvarar de behov som finns i befintliga och nya branschområden.
- Strukturer som matchar ihop arbetskraft och företag behöver tas fram.
- Øke den grenseoverskridende kollektivtrafikken for arbeidspendling.
- Vi behöver ställa om till en koldioxidneutral ekonomi och anpassa samhället för kommande klimatförändringar.
- Nya finansieringsverktyg krävs, vilka möjliggör för lokala små och medelstora företag³⁴ att lättare få tillgång till investeringskapital för att kunna utveckla sina företag.
- Pandemins effekter visar sig bland annat i form av stängda gränser, minskad gränshandel, företagskonkurser och ökad arbetslöshet.
- Ur effekterna av pandemin växer nya företagare, affärsmodeller och produkter fram.
- Vi behöver öka entreprenörskapet och framväxten av nystartade affärssatsningar och start-ups.
- Det krävs ett utvecklat, lyhört och professionellt företags- och innovationsstödsystem som genom perspektiven mångfald, jämställdhet och inkludering, bidrar till att nå fler målgrupper.
- Det krävs insatser som minskar klyftan mellan stad och landsbygd. Stödsystemen behöver underlätta för individer och företag på landsbygden när det gäller tillgång och tillgänglighet för bland annat forskning, innovation och investeringar.
- Mot bakgrund av spänningar på den globala marknaden behövs stärkta åtgärder för att utveckla organisationer, affärer och marknader.

I målbilden för PO1 ingår bland annat att ha:

- Samarbete och kunskapsöverföring mellan nyckelaktörer i befintliga och nya innovationssystem har ökat.
- Fokus i utvecklingsarbetet på hållbara lösningar utifrån perspektiven socialt, ekonomiskt, miljö- och klimat.
- Ökat samarbete och kunskapsöverföring mellan nyckelaktörer i befintliga innovationssystem.
- Utvecklat nya innovationssystem i områden med innovativ styrka exempelvis inom transportsektorn, bioekonomi och cirkulär ekonomi.

³¹ Information, Kommunikation, Teknologi

³² Spelifiering är spelmekanik som speldesigners i spel gör fast i en annan miljö, dvs en teknik som används för att motivera, engagera och förstärka positiva beteenden eller förändra beteenden.

³³ E-hälsa är att använda digitala verktyg och utbyta information digitalt för att uppnå och bibehålla hälsa

³⁴ Små och medelstora företag/smf, small and medium-sized enterprises/sme, små og mellomstore bedrifter/smb

- Identifierat och utvecklat gemensamma gränsöverskridande områden för smart specialiseringsarbete.
- Identifierat värdekedjor på lokal, regional och internationell nivå för att utveckla leverantörssystem med befintliga och nya varor och tjänster.
- Mixa kunskapsintensiva nätverk som kan komplettera varandra och hitta en ömsesidighet och hitta långsiktiga plattformar för nätverken.
- Format miljöer för samarbetsytor online och skapat förutsättningar för digitaliseringen som verktyg för att öka konkurrenskraften.
- Ökat antalet gemensamma testarenor och inkubatorer.
- Ett professionellt stödsystem med aktörer arbetar utifrån ett inkluderande och mångfaldsrelaterat förhållningssätt och når fler befintliga och potentiella idébärare, entreprenörer, innovatörer och företagare med olika ålder, kön, bakgrund, förmågor och geografi, vilket främjar god folkhälsa och jämställdhet. Det är viktigt att dessa kunskaper och perspektiv finns inbäddade i stödsystemen.
- Nya insatser och tjänster i stödsystemen som ökar entreprenörskapet, ökar antalet nya företag och investeringar i befintliga företag samt främjar nya affärsmodeller och produkter.
- Små och medelstora företags kunskaper om och färdigheter i smart specialisering har ökat.
- Ökat företagets delaktighet i forskning- och innovationsarbete på lokal och regional gränsöverskridande nivå.
- Stora möjligheter att vara en språngbräda för nya samarbetskonstellationer som sedan kan växla upp arbetet i större projekt.

I programförslaget är de särskilda målen 1:1 och 1:4 valda utifrån att regioner och fylken har gemensamma prioriteringar inom dessa områden samt utifrån det gränsregionala mervärde som kan skapas utifrån att arbeta för dessa mål. Särskilt mål 1:2 är bortvalt eftersom programmet utgår ifrån att digitaliseringen verkar som en horisontell förutsättning och metodik för att genomföra aktiviteter och projekt. Särskilt mål 1:3 är bortvalt då programmet utgår ifrån att små och medelstora företag verkar som horisontell målgrupp, vilket är en förutsättning för programgenomförande. Utöver SMF är soloföretag, mikroföretag, enskilda firmor och stora företag målgrupper för programmet, vars aktiviteter måste formas utifrån målgruppernas behov och möjligheter till genomförande.

Vi ser att en gränsdragning i förhållande till övriga PO i programområdet handlar om en möjlighet till ömsesidigt värdeskapande och utvecklingskraft. Politiska mål och målgrupper kan skapa betydliga gränsregionala mervärden om de tillåts att mötas, samarbeta och innovera. I förhållande till PO2 ser vi att medan man i PO2 har fokus på grön omställning, kan man i PO1 arbeta för att främja FoU och utvecklingsinsatser som inte behöver vara branschspecifika. I PO1 omfattar cirkulär ekonomi forskning, utveckling och innovation i kluster och nätverk, medan det i PO2 mer handlar om hänsyn till och förvaltning av naturresurser. I PO1 finns möjlighet att arbeta med flera olika målgrupper, branscher och nischer. Med dessa kan man identifiera, bygga, korsbefrukta och utveckla värdekedjor och leverantörsled utifrån smart specialisering. I förhållande till PO4 ser vi att medan man i PO4 har fokus på arbetsmarknad, utbildning, sjukvård och hälsa, kan man i PO1 arbeta för att inventera näringslivets behov och bidra till att skapa rätt matchningsverktyg och utbildningar, även inom nya näringar, branscher och nischer. Genom kluster och övriga organisationer i programområdet finns god potential att analysera hälso- och sjukvårdssektorernas behov av varor och tjänster och skapa innovativa och digitala produkter som kan bli globalt slagkraftiga.

I PO1 kan man arbeta med att professionalisera stödsystemet i tjänsteutbud och struktur för att skapa rätt förutsättningar för innovativ utveckling och tillväxt i kultur- och besöksnäringen. Det finns

också möjlighet att främja och uppmuntra till både mindre lokala och större regionala gränsöverskridande innovativa utvecklingsprojekt som knyter ihop stad och landsbygd.

Horisontella kriterier

I enlighet med uppdraget för programskrivningen ska programmets insatser under PO1 bidra till en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling med utgångspunkt i Agenda 2030. De tre dimensionerna är lika betydelsefulla och ömsesidigt beroende av varandra. De sociala hållbarhetsaspekterna, jämställdhet, integration och icke diskriminering integreras i förberedelserna och genomförandet samt i uppföljningen i programmet.

I Agenda 2030 kopplar PO1 bland annat till följande mål: 5/Jämställdhet, exempelvis genom att stödmottagare använder metoder för att förhindra diskriminering och tar fram arbetssätt som uppmuntrar och synliggör kvinnor och mäns, pojkar och flickors rättigheter och möjligheter att starta och driva företag, samt bedriva forskning, utveckling och innovation. 7/Hållbar energi för alla, bl a genom projekt som har fokus på innovativa energilösningar och att man i projekten arbetar med resurshållning vad gäller energi. 8/Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt, genom att programmets aktörer tar fram förhållningssätt och arbetsmetoder som förhindra ojämlikheter/mål 10. I sin tur leder detta till ökad god folkhälsa och sysselsättning och den ekonomiska tillväxten har möjlighet att öka.

PO1 arbetar också för mål 9/Hållbara innovationer och infrastruktur, genom att stödmottagare får tydlig information om vikten av att innovationsarbetet ska bedrivas med metodik som bidrar till de tre hållbarhetsdimensionerna och även med uppmuntran om att hitta lösningar på samhällsutmaningar genom social innovation. Här kan innovativ digitaliserad arbetsmetodik och infrastruktur bidra till långsiktigt hållbara lösningar. PO1 kopplar till mål 12/Hållbar konsumtion och produktion, genom att projekten uppmanas till hållbar resursanvändning för genomförande och framtagande av innovativa metoder för att produktion och konsumtion av varor och tjänster. 16/Fredliga och inkluderande samhällen, genom att aktörerna i programarbetet använder sig av mångfaldsrelaterade förhållnings- och arbetssätt samt arbetar med sociala innovationer som möter utmaningar i samhället och även kan bidra till att motverka ojämlikhet/mål 10.

I förhållande till Gröna given/Green deal kopplar PO1 i huvudsak till målet att Investera i spetsforskning och innovation, genom regionernas och fylkenas styrkeområden och smarta specialiseringar. Dessa har stor potential att förmeras genom ett gränsöverskridande programsamarbete mellan olika aktörer.

Särskilt mål: 1:1 Förbättra forsknings- och innovationskapaciteten och användningen av avancerad teknik

Utmaningar/utfordringar i gränsregionalt Interreg Sverige-Norgeperspektiv

Kunskapsutveckling och innovation är viktiga för att skapa tillväxt och konkurrenskraft. Nordregios programanalys visar att programområdet har varierad kapacitet att arbeta med forskning och innovation (FoI) som en motor för regional utveckling och tillväxt. Inom programgeografin finns både regioner som har starkt stöd från nationell nivå, inklusive fördelning av resurser för forskning och innovation, och regioner som får mycket begränsade resurser för detta. Att förbättra möjligheterna att stärka FoI inom programområdet är därför viktigt för att öka programgeografins tillväxt och konkurrenskraft. Utmaningen för delar av programområdet är också att företagens investeringar för forskning och utveckling (FoU) är låga. I kombination med utmaningar i att omsätta forskning i praktiken, minskar den regionala innovationskraften ytterligare. Dessutom har delar av programområdet utmaningar med glesbefolkade områden och en hög andel små och medelstora

företag med lägre andel investeringar i FoUI. Konkurrenskraften för små och medelstora företag är således av stor betydelse för tillväxt och utveckling i gränsregionen.

För att stärka programgeografins tillväxt och konkurrenskraft kan regionala forskningsmiljöer tillsammans med företag, offentlig sektor och den sociala ekonomin ge alla regioner i programområdet förutsättningar att utveckla sina styrkor och komparativa fördelar genom t.ex. att fler företag investerar i forskning och utveckling med stöd av programmet. Ett sätt att skapa en positiv utveckling inom programgeografien är att stimulera öppen innovation genom klusterbyggande aktiviteter utöver ökat samarbete mellan akademi och näringsliv. Genom att öka företagets motivation att delta i forskningsresultat och samarbeta i forskningsprojekt skapas kulturer och strukturer för innovation. Dessutom kan det bidra till att öka företagets investeringar i forskning, utveckling och innovation.

Det finns flera exempel på bra erfarenheter när det gäller etablering av kluster under programperioden 2014 - 2021. För att uppnå långsiktigt hållbara resultat är det viktigt att erfarenheter och samarbeten från tidigare programperioder utnyttjas och vidareutvecklas. Dessutom kan små och medelstora företags konkurrenskraft stärkas med sociala band och digitala lösningar. Genom att ansluta näringslivet på båda sidor om gränsen kan programmet ge små och medelstora företag i gränsregionen tillgång till en större marknad och nya partners. Detta kan stärka och komplettera värdekedjorna, öka innovation och bidra till att skapa en större kritisk massa. För företagen i programgeografien är de lokala marknaderna små, men om man ser på hela programområdet som en marknad kan tillväxten i företagen främjas genom att öka den kritiska massan och utöka kundbasen. Ett effektivt gränsöverskridande regionalt innovationssystem kan också dra nytta av möjligheten som tillhandahålls av globala nätverk. Om viktiga kunskapsmiljöer eller innovationspartners finns internationellt kan de med fördel anslutas till aktörer lokalt i programgeografien. På detta sätt kan ledande global kunskap bidra till att främja forskning och förmåga att förnya sig inom programgeografien.

Det gränsöverskridande regionala mervärdet består bland annat av möjligheten att utnyttja varandras kompetenser och skapa gemensamma lösningar på gemensamma utmaningar. Annat mervärde kan vara att uppnå kritisk massa tillsammans för till exempel skapande av värdekedjor, tillämpad forskning, användning av testbäddar, en större kundbas, gemensamma inköp/förvärv och internationalisering av små och medelstora företag inom programgeografi. De enskilda marknaderna är för små för att utveckla hållbara och konkurrenskraftiga lösningar. För att vara konkurrenskraftiga måste innovationer kunna exporteras och passa in i globala system. Genom att genomföra projekt inom ramen för Sverige-Norgeprogrammet har regionerna möjlighet att testa lösningarnas hållbarhet och marknadsvärde på en större marknad. Vidare har pandemin också betonat behovet av att stärka den lokala och gränsöverskridande värdekedjan. Möjlighet till besparingar, effektivitet och lärande från delad användning av resurser och infrastruktur. Att arbeta för att stärka innovationssystem *mellan* regionerna innebär också att dessa stärks *inom* regionerna.

Insatser i det nya Interreg Sverige- Norgeprogrammet

Innsatsområdet under dette særskilte målet kommer til å finansiere tiltak som styrker grenseoverskridende regionale innovasjonssystemer. Fremtidige prosjekt innenfor dette særskilte målet skal bidra til å styrke forskning, teknisk utvikling og innovasjon. Når vi snakker om forskning i denne sammenhengen så handler det om anvendt forskning som primært er rettet mot praktiske mål eller anvendelser. Prosjektene må synliggjøre den grenseregionale merverdien. Det handler om å løse felles utfordringer og problemer, utnytte muligheter og ressurser og at dette gjøres best sammen. Videre skal prosjekter, der det er relevant, vise til at bedrifter og næringslivets organisasjoner etterspør prosjektets resultater, hvordan prosjektets resultater er tenkt kommunisert

ut og synliggjøre hvordan næringslivet deltar i prosjektgjennomføringen. Eksempler på prosjekt som kan støttes:

- Prosjekt som bidrar til å øke takten på den grønne och blå omstillingen gjennom innovative løsninger innen blant annet transportsektoren, bio- og sirkulærøkonomi.
- Prosjekt som øker samarbeid og bidrar til kunnskapsoverføring mellom forskningsmiljøer, bedrifter, offentlig sektor og den sosiale økonomien.
- Prosjekt som utvikler praktisk anvendelige modeller for å ta nye ideer til markedet.
- Prosjekt som støtter utvikling og vekstkraft i bedrifter og bransjer som har vekstpotensial bl a kopplat till avancerad teknik.
- Prosjekt som bidrar til at bedrifter kan vokse (spesielt internasjonalt) gjennom samarbeid, kompetanseutvikling og metodeutvikling.
- Prosjekt som øker bedrifters evne til å ta imot, utvikle og kommersialisere ny teknologi og ny kunnskap.
- Projekt som möjliggör tillämpad forskning till nytta för företagen.
- Prosjekt som har et særskilt fokus på å forbedre forsknings- og innovasjonskapasiteten for bedrifter som har etablert seg som et resultat av Covid-19-pandemien.
- Prosjekt som har fokus på innovative løsninger som kan begrense de negative effektene av Covid-19-pandemien.
- Prosjekt som bidrar til å utvikle innovative løsninger som kan forebygge och redusere skadevirkninger som miljøkatastrofer forårsaker.
- Projekt som bidrar till att utveckla innovativa lösningar för hälsa, sjukvård och utbildning.
- Projekt som kopplar samman aktörer inom forskning och innovation med industriaktörer för att stimulera samarbeten i nya värdekedjor inom kultur- och kreativa näringar.
- Projekt som bidrar till innovative lösningar innenfor fornybar energi.

Målgrupper for framtida projekt

Støttemottakere kan f.eks. være universiteter, høyskoler, forskningsinstitutt, næringslivs-organisasjoner, formelle bedriftsnettverk/klusterorganisasjoner, innovasjon fremmede aktører, offentlig organisasjoner på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå, stiftelser og økonomiske/idelle foreninger. De viktigste målgruppene kan være små og mellomstore bedrifter, potensielle bedrifter, offentlig sektor, FoU-institusjoner og den sosiale økonomien/civilsamhället. De små og mellomstore bedriftene anses som en viktig målgruppe for aktivitetene, men anses ikke som direkte stønadsmottakere/prosjektansvarlige. Når det gjelder støtteordninger som er rettet mot innovasjonsprosesser for enkeltbedrifter er det andre virkemidler utenom Sverige-Norge programmet som bør benyttes. I Norge er det for eksempel Innovasjon Norge som gir direkte støtte til enkeltbedrifter. I Sverige är det Tillväxtverket, Företagsstöden i Regionerna och Vinnova som kan stötta företag.

Effekter på kort och lång sikt

Det er et stort behov for å fremme forskning og innovasjonsevnen i programgeografien. Dette kan gjøres gjennom å støtte grenseoverskridende prosjekter som har til hensikt å utvikle gränsöverskridande innovationssystem, forbedre forsknings og innovasjonskapasiteten og bruken av avansert teknologi. På kort sikt kan dette bidra til å styrke programgeografiens konkurransekraft gjennom økt investering i forskning, teknisk utvikling og innovasjon. På lang sikt ska programmet bidra till ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling.

Särskilt mål: 1:4 Utveckla färdigheter för smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap

Utmaningar/utfordringar i gränsregionalt Interreg Sverige-Norgeperspektiv

Många delar av programområdet kännetecknas av specialiseringar i ekonomisk verksamhet som genomgår en betydande omställning. Ett verktyg för att främja detta är en del i det som brukar kallas för smart specialisering. I grund och botten handlar det om förnyelse och näringslivsdynamik inom områden som framgångsrikt kan nyttja existerande resurser och kunskaper, men samtidigt bidra till att bredda och diversifiera det regionala näringslivet. I Sverige-Norgegeografin är det viktigt att kunna koppla samman områden med potential för att genom innovativa samarbeten bli internationellt konkurrenskraftiga. Här finns en stor utvecklingspotential. Förutom ett målmedvetet utvecklingsarbete inom utpekade smart specialiseringsområden, behövs en ökad samverkan mellan akademi, näringsliv, civilsamhälle och offentlig sektor. Samverkan kan bidra till att näringslivet får det lättare att kommersialisera ny kunskap och forskningsresultat och därmed öka sin innovationskapacitet. För att underlätta ett sådant arbete behövs stärkta gränsöverskridande nätverk, kluster, hubbar. Det finns också ett behov av innovations-, test- och demonstrationsmiljöer samt främjandet av rörlighet och utbyten mellan små och medelstora företag för examensjobb, traineeplatser, doktorander etc.

Entreprenörskap har länge ansetts vara en nyckelingrediens i näringslivsutvecklingen. Människor som har en förmåga att omvandla idéer till kommersiellt gångbara innovationer kommer det alltid att finnas behov utav. Problemet är att det inte finns någon enkel lösning på hur entreprenörskapet ska kunna växa i ett Sverige-Norgeperspektiv. Den komplexa utmaningen ligger i att stärka invånarnas entreprenöriella kunskaper och förmågor. Entreprenörer har en stark betydelse för den ekonomiska utvecklingen och programmet behöver stärka möjligheterna för entreprenörer att kunna förverkliga sina idéer.

Det finns flera utmaningar i att möta framtidens arbetsmarknad. Den pågående digitaliseringen och automatiseringen förändrar behovet och fördelningen av arbetsuppgifter. Nya kompetenser behövs för att möta teknikskiften inom alla branscher. Regionerna behöver arbeta gemensamt och systematiskt med att utveckla färdigheter för att bättre kunna dra nytta av smart specialisering, möta strukturomvandling och främja entreprenörskap.

Coronapandemin har utmanat uppbyggda gränsöverskridande affärsnätverk och det krävs mer interaktion mellan Sverige och Norge för att dela lösningar för återhämtning och bygga upp det gemensamma mervärdet. Programmet kan bidra genom att stärka kunskapen om, samt finansiera, digitala mötesplatser där det gränsöverskridande samarbetet kan fortsätta utan det fysiska mötet.

Insatser i det nya Interreg Sverige-Norgeprogrammet

Det är viktigt att projekten anammar digitala arbetsätt för att bygga ny kunskap. Rådande pandemi minskar möjligheten för fysiska möten vilket gör att befintliga strukturer stöps om och nya metodiker behöver tas fram och implementeras. Den gränsöverskridande premissen är ytterligare en aspekt som nogsamt måste beaktas i ett projektperspektiv kopplat till kompetenshöjande aktiviteter. Programmet ska skapa förutsättningar för gränsöverskridande ökad innovation mellan offentliga/privata/akademien och sociala sektorn. Exempel på projekt som kan stöttas:

- Projekt som syftar till strukturerade samarbeten genom exempelvis kluster, nätverk eller innovativa pilotsatsningar.
- Projekt som kan bistå med att öka gränsöverskridande kunskapsutbyten kring gemensamma fokusområden kopplat till smart specialisering.

- Projekt som bidrar till att skapa och etablera plattformar för smart specialisering, vilka kan bli mötesplatser för branschaktörer och stärker färdigheterna i den entreprenöriella, upptäckande processen, EDP³⁵.

Ökad konkurrenskraft bland företagen är viktigt för att gränssamarbetet ska bli mer dynamiskt och växa sig starkare än före corona-pandemin. Programmet ska därför stötta exempelvis:

- Projekt som ger fler företag möjlighet att göra steg- kompetens- och kunskapsförflyttning för en hållbar grön och blå omställning.
- Projekt som ger fler företag möjlighet att utveckla digitala och cirkulära produktionsprocesser.
- Projekt som erbjuder innovations- och kompetenskapande insatser till små och medelstora företag som innebär att antal sysselsatta i företagen ökar.
- Projekt som bidrar till förbättrade möjligheter för entreprenörer och start ups genom rusta dem för en internationell marknad.
- Projekt som bidrar till att stärka invånarnas entreprenöriella kunskaper och förmågor.
- Projekt som tillhandahåller verktyg och kompetens för att skapa system av företag som tillsammans bidrar till hållbara innovationer på marknaden, exempelvis inom kultur- och besöksnäringen.

Det är inte alltid som rätt utbildning, arbete eller praktik finns i det direkta närområdet. Men det kanske finns på andra sidan landsgränsen i Sverige eller Norge. Exempel på projekt som programmet kan stötta:

- Projekt som bidrar till mer rörlighet och utbyten mellan små och medelstora företag genom bland annat fler trainee- och lärlingsplatser, examensjobb och doktorander i ett gränsöverskridande perspektiv.
- Projekt som utvecklar det gränsöverskridande samarbetet för att bättre kunna attrahera kvalificerad arbetskraft och nyetableringar.

Målgrupper för framtida projekt

De huvudsakliga aktörerna inom insatsen är universitet/högskolor och utbildningsaktörer inom geografien tillsammans med forskningsinstitut samt företagsfrämjande aktörer. De små och medelstora företagen är en målgrupp för aktiviteterna men är i huvudsak inte att se som projektaktörer på grund av statsstöd och relativt stor administrativ börda. Programmet bör istället ha fokus på främjande organisationer (intermediärer) som i sin tur inkluderar företagen i projektens aktiviteter. Intermediärerna är i sig också en målgrupp för projektens aktiviteter då de är kunskapsspridare för att utveckla färdigheter för smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap och även där kan viss kompetensbyggande behöva ske.

Effekter på kort och lång sikt

På lång sikt ska programmet bidra till ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling. På medellång sikt ska programmet utveckla färdigheter för smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap. På kort sikt tar projektaktörerna aktiva steg för att utveckla kompetens mot mer innovationsdrivande processer inom bl.a. grön och blå omställning, digitalisering samt avancerad teknik.

³⁵ EDP= Entrepreneurial Discovery Process, <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/entrepreneurial-discovery-edp>

5.0 PO2 - Et grønnere Europa

Det fulle navnet på det politiske målet er: "Ett grønnere og koldioxidnåle Europa gjennom ren og rettvis energiomstilling, grønne og blå investeringer, den sirkulære økonomi, klimatanpassning, riskforebyggende og riskhantering".

Övergripande utmaningar/utfordringer i gränsregionalt Sverige-Norgeperspektiv

I PO2 er vår egen jordklode satt i sentrum. Menneskets aktiviteter gjør at jordkloden tømmes for ressurser og dessuten settes i ubalanse. Samtidig kommer klimaförändringar att ske oavsett vad regionen gör från och med nu. Därför har vi avgränsat inom PO2 till att reducera vår resursförbrukning och försöka få tillbaka balansen på jorden, samtidigt som vi minimerar de effekter som kommer att påverka oss.

Både i 1995, 2000 og 2006 var det flom i grensevassdrag som førte til oversvømmelser i grensekommunene, og i visse tilfeller vassdrag som i seg selv er grensekryssende. Grensregionen har naturområder som påvirkes av endringer i klima. Det finnes mange muligheter rundt økt beredskap og samfunnssikkerhet. För klimatanpassningar är det viktig att anpassa vårt samhälle till ett förändrat klimat redan nu för att minska samhällets kostnader för den påverkan klimatrelaterade händelser kan orsaka, och även ta till vara de nye möjligheter ett förändrat klimat kan ge.

Utover disse utfordringene er det stort pådriv for å gjøre en innsats for de nasjonale og globale utfordringene og dermed støtte EUs politiske tilsagn om å bli klimanøytrale innen 2050. Hvis dette skal realiseres, må vi i tillegg effektivisere energiforbruket, fremme fornybar energi og omstille oss til sirkulærøkonomi.

Overgangen til sirkulærøkonomi er en stor mulighet i regionen. I lengre tid har det vært et samarbeid mellom mange aktører i skogindustrien som har funnet løsninger og nye produkter med tre. Dette er også forenlig med de gode ressursmessige forutsettingene.

Det er bred enighet om at overgang til sirkulærøkonomi i forbindelse med miljøproblematikk skal prioriteres. Det er en forutsetning at regionen har strenge krav som fremmer sirkulærøkonomi dersom næringsutviklingen skal bygges på det slik som beskrives i PO1.

De to særskilte målene er derfor 2:4 forebygge klimakatastrofer og 2:6 sirkulærøkonomi.

Særskilt mål 2:4 främja anpassning, riskforebyggande och motståndskraft mot katastrofer i samband med klimaförändringar

Utmaningar/utfordringer i gränsregionalt Interreg Sverige-Norgeperspektiv

Klimatrelaterade konsekvenser ser inga lands-, läns/fylkes- eller kommungränser. För att driva anpassningsarbetet och minska risken att fatta beslut som kan påverka andra på ett negativt sätt måste gränsregionen samverka.

Offentliga organisationer i programområdet har liknande utmaningar att möta och detta kan man göra tillsammans. Exempel på ökade risker:

- Översvämning från vattendrag och skyfall, ras och skred.
- Risk för skogsbränder under varma och torra perioder.
- Påverkan på dricksvattenförsörjningen gällande vattenkvalité och distributionsinfrastrukturen.
- Förändring i biologisk mångfald och ökad andel främmande arter.

Programmet har hatt en rekke prosjekter i nåværende programperiode innenfor dette temaet. Dette tyder på en sterk interesse for området.

Insatser i det nye Interreg Sverige-Norgeprogrammet

Før att møta klimatförändringarna kan offentliga aktörer, branschorganisationer inom näringslivet, turistföretag, intresseföreningar, forskning och offentlig förvaltning behöva analysera hur deras verksamheter påverkas. Nästa steg blir att ta fram handlingsplaner för hur deras verksamheter ska kunna bli mer robusta och identifiera vilka nya möjligheter som kan skapas av dessa förändrade förutsättningar.

- Genom klimatanpassningsplaner och strategier finns möjlighet för utbyte av arbetsmetoder, framtagande av underlag och hur man arbetar över sektors- och myndighetsgränser. Det blir en viktig effekt av ett gränsöverskridande projekt.
- Gränsregionen kan lära av hur man i våra respektive länder använder sig av klimatinformation från våra meteorologiska institut, hur detta tillgängliggörs och hur det sedan används på lokal nivå.
- Idag finns en etablerad struktur och arbetssätt mellan de fyra nordligaste länsstyrelserna, Sametinget och SMHI kring klimat- och sårbarhetsanalyser för rennäring. Detta arbetssätt skulle kunna exporteras till fler områden och fler näringar.
- Det är viktigt att arbeta med underlag som rör ras, skred, erosion, snölast och andra faktorer i samband med exploatering i gränsregionerna.
- Många klimatrelaterade händelser och konsekvenser är desamma för regionerna i programområdet: exempelvis vattendrag påverkas av snösmältning på ett annat sätt, dricksvattenförsörjningen samt avloppsvattenhanteringen behöver klimatanpassas. Här finns stora möjligheter till samordning och kunskapsöverföring för att minska riskerna och konsekvenserna.
- Skog- och jordbruk är en viktig del av programområdets näringsliv. Gränsregionen behöver främja en skogs- og jord-skötsel som minskar risk för skogsbrand, ras och skredhändelser. Här finns erfarenheter från innevarande periode som kan byggas vidare på.
- Det finns behov av att tänka i termer av grön infrastruktur för att skydda natur och biologisk mångfald, då dessa inte respekterar lands- och kommungränser, och där samverkan är avgörande för att nå framgång.
- Potentialen finns att arbeta med projekt som berör en klimatanpassad strategisk räddningstjänst, för att hantera ras- och skredolyckor och andra typer av olyckor. Här finns potential att involvera kompetens- och forskningsmiljöer. Genom att få med det långa tidsperspektivet och klimatförändringarnas påverkan kan aktörer i gränsregionen lära av varandra. Speciellt er bruk av ny teknologi slik som VR/AI/AR/Simulerings-teknologi viktig.

Målgrupper för framtida projekt

Deltagande organisationer i projekt är främst regioner och fylken, länsstyrelser, kommuner och högre utbildningsorganisationer samt företag i begränsad utsträckning. Det finns mycket förarbete gjort men idag saknas finansiering för att ta dessa åtgärder framåt. Det bedöms vara mycket hög genomförbarhet på den typ av projekt som är beskrivna ovan.

Mottagare av vinsterna av projekten är befolkningen i stort, vilka lever i områden som kommer att drabbas av allt större klimatrelaterade händelser framöver, samt företag som överväger etablering eller vill klimatsäkra sina verksamheter.

Horisontelle kriterier

Insatserna kopplar bland annat till mål 11 i Agenda 2030/Hållbara städer och samhällen. Hållbar stadsutveckling omfattar hållbart byggande och hållbar planering inklusive bostäder, offentliga platser såsom parker och torg, transporter, återvinning och säkrare kemikaliehantering som i sin tur kräver bl.a. institutionell kapacitet, och ny teknik. Hållbar stadsutveckling kräver samarbete mellan sektorer och styrning på flera nivåer samtidigt, (nationell, regional, kommunal och lokal nivå) inklusive utvecklade former för dialog med medborgare och näringsliv. Hållbar stadsutveckling bör särskilt ta hänsyn till kvinnors och flickors behov av infrastruktur och sanitet. Hänsyn bör också tas till personer med funktionsnedsättning, barn, samt äldre människors behov. Mål 11 är också kopplat till möjligheterna att attrahera arbetskraft till programområdet eftersom attraktiva boendemiljöer behöver inkluderas i arbetet med en gränslös större arbetsmarknad. För att attrahera mer högkvalificerad arbetskraft till gränsområden behövs förutom attraktiva arbetstillfällen också attraktiva boplatser. Kulturutbud och urbana livsmiljöer behöver utvecklas även i mindre tätorter.

Insatsområdet ingår tydligt i mål 13 – begrenset klimapåverknings - i Agenda 2030. EU har i den gröna given inte tagit upp klimatanpassning som ett område, men det är aviserat i den att en separat strategi för klimatanpassning kommer att tas fram. Därav är arbetet med klimatanpassning ett viktigt framtidsområde.

Effekter på kort och lång sikt

Svenska och norska organisationer kan samarbeta för att uppnå bättre förberedelse gentemot konsekvenserna av klimatförändringar. Som resultat av detta blir samhället mindre sårbart mot klimatförändringar.

Særskilt mål 2:6 Fremme overgangen til sirkulærøkonomi

Utmaningar i gränsregionalt Sverige-Norgeperspektiv

Vi må gjøre fremskritt i å holde ressursforbruket innen planetens grenser. Hvis vi ikke skal redusere vårt forbruk, vil eneste muligheten være å øke vår sirkulære materialbruk.

Innovative modeller basert på nærmere kunderelasjoner, kundetilpasset masseproduksjon, delingsøkonomi, tilbud av «holdbare tjenester» og «produkter som tjenester» kommer til å øke sirkulariteten. Det må legges til rette for at innbyggerne får funksjonelle og sikre produkter av høy kvalitet, som er effektive og kostnadsmessig overkommelige, med lengre holdbarhet og som er konstruert for gjenbruk, reparasjon og materialgjenvinning.

Sirkulærøkonomi er imidlertid ingen naturtilstand. Næringslivet som er med på å styre innovasjon og produksjon har nødvendigvis ikke samme mål som samfunnet. Derfor må prosjekter påvirke reguleringer og offentlige anskaffelsesprosesser i riktig retning. Dette vil i neste omgang gi det grønne næringslivet et konkurransefortrinn. Hjemmemarkedet for sirkulærøkonomi blir styrket.

I 2030 vil regionen ha noen av de høyeste kravene til sirkulærøkonomi. Regionene skal være det beste hjemmemarkedet for industrien som eksporterer løsninger for sirkulærøkonomi i hele verden.

Det er ulikheter innen lover og reguleringer mellom Norge og Sverige. Kartlegging, lage forslag og påverkningsreguleringer i begge land vil bidra til en harmonisering. Dette vil gi gode forutsetninger for overføring til andre land.

NordRegio rapporten støtter at det er store muligheter innen sirkulærøkonomi i Interreg Sverige-Norgeprogrammet.

Insatser i det nye Interreg Sverige-Norgeprogrammet

Prosjektene i dette innsatsområdet vil:

- Se på muligheter for felles reguleringer mellom Norge og Sverige som bidrar til at selskaper omstiller seg til sirkulærøkonomi. Felles reguleringer kan innføres ved å påvirke nasjonale myndigheter for å endre lover.
- På regionale nivået påvirke sertifikatsordninger slik som "Miljøfyrtårn", «Bærekraftig reisemål» fra Innovasjon Norge, Svanenmerke, ISO 14001 og EMAS. Mye av jobben går ut på kartlegging av forskjellige typer bedrifter slik at eventuelle lover eller sertifikater blir riktige.
- Se på utvikling av grenseoverskridende studieprogram innen sirkulærøkonomi.
- Gi gode forutsetninger for kartlegging, kompetanseutvikling og endring av offentlige anskaffelsesprosesser. Spesielt er forankring i kommuner viktig.
- Involvera offentliga organisationer som samarbetar över gränser med industrin för att genomföra offentliga upphandlingar, vilka i sin tur sporrar cirkulär- och delningsekonomiska lösningar hos företagen.
- Ta fram lösningar tillsammans med företag inom olika områden, t.ex. turismsektorn, som bidrar till att cirkulära modeller stärks och att invånare och turister kan ta till sig nya beteendemönster.

Innsatsen skal være innenfor tre områder. Disse er gjengitt i de neste tre avsnittene.

- **Påvirke designet på produkter.** 80 % av miljøgevinstmulighetene ved et produkt kan avgjøres i designfasen. Fokuset rettes da mot forbedring av holdbarhet, gjenbruk etc. Videre at produktene øker innholdet av resirkulert materiale og at det er mulig å gjenvinne materialet på en god måte. Engangsprodukter begrenses, og man må motvirke planlagt slitasje og forelding. Usolgte holdbare produkter må ikke destrueres. Det må stimuleres til «produkter som tjenester». Tjenester som for eksempel besøksnæring sees også på som produkter. Innen design menes også selve forretningsmodellen for eierskap, salg og forbruk.
- **Informasjon til forbrukere** er viktig for å gi dem muligheter til å forstå livsløpskostnadene til produktene. Det vil si informasjon om livslengde og tilgang til reparasjonstjenester, reservedeler og reparasjonsveiledninger. Ved å inneha denne informasjonen vil forbrukerne selv velge de mest miljøvennlige produktene.
- **Sirkulæritet i produksjonsprosesser** kan gi betydelige material- og energibesparelser. Dette kan gjøres ved å alltid benytte de beste teknikker, forenkle industrielle sammenknytninger ved effektive rapporterings og sertifiseringssystemer, støtte en holdbar og sirkulær biobasert sektor, bruke digitale teknikker for sporing og kartlegging av ressurser og fremme bruken av grønne teknikker via et system for pålitelig verifisering.

Av betydning i regionen er bioøkonomi, elektronikk, batterier, emballasje, plast, tekstiler, byggematerialer og næringsmidler, transport og varedistribusjon. Betydelige transportkorridorer er nord- sør, øst-vest, og stor intertransport av råvarer særlig i forhold til bioøkonomien og restressurser.

Målgrupper för framtidiga projekt

Prosjektaktører vil være primært fylkeskommuner, regioner, statsforvalteren i fylkene og länstyrelser da slike prosjekter krever kompetanse og et overordnet ansvar. På grunn av kompetansekrav kan det også tenkes at universiteter, høyskoler og andre kompetansemiljøer kan være prosjektaktører. Företag kan bli involverade i projekt för att bidra med kunnskap om hur produktionsmetoder ser ut idag och för att delge information om potential till cirkulära produktionsmetoder.

Mottagere av resultatene kan eksempelvis vara små och medelstore företag, högskolor, universitet, næringslivsorganisasjoner, produksjonsbedrifter med materialer som innsatsfaktorer, arkitekter, industridesignere, skoler innen design og aktører for avfallshåndtering.

Horisontale kriterier

Innsatsområdet er sterkt knyttet til EU sin Green Deal og EU sin Circular Economy Action Plan. Videre passer sirkulærøkonomi bra opp mot FNs globale mål 12 i Agenda2030 om ansvarlig forbruk og produksjon herunder punkt 2 om effektiv bruk av naturressurser. Hållbar konsumtion och produktion är en tvärgående fråga som kompletterar andra mål. För att ställa om till hållbara konsumtions- och produktionsmönster behövs en rad verktyg och åtgärder, på olika nivåer och genomförda av olika aktörer. Utbildning är en viktig hörnsten. Genom utbildning kan människor förvärva värderingar, kunskaper och färdigheter som möjliggör för dem att bidra till en hållbar utveckling. För att till 2030, halvera det globala matsvinnet per person i butik- och konsumentledet, och minska matsvinnet längs hela livsmedelskedjan, även förlusterna efter skörd, krävs utbildningsinsatser i tex skolor och allmänhet för att få en koppling till matsvinn och livsmedelsproduktion- kedjan.

En annan hörnsten i mål 12 är information. Tydlig och lättillgjenglig information i form av bland annat miljömärkning, konsumentupplysningstjenster, produktinformasjon i butikker samt webbaserad informasjon etc. möjliggör for konsumenter og andra aktører att göra ansvarsfulla och hållbara val av produkter og tjenester og att ställa om till mer hållbara livsstilar.

Effekter på kort og lång sikt

- Avfall sortert.
- Avfall resirkulert.
- Avfall brukt til råmaterialer.
- Genomførda utbildningsinsatser i hållbarhet for företag og medborgare
- Företag ser det som en naturlig del av sitt entreprenörskap og arbeidsätt att arbeta utifrån ett hållbarhetsperspektiv med alla tre dimensjoner som utgangspunkt, dvs økonomisk, miljömässig og social.
- Företag ser de cirkulära lösningarna som en del av sina processer.

6.0 PO4 Et mer sosialt Europa genom sociala rättigheter

Övergripande utmaningar/utfordringer i gränsregionalt Sverige-Norge-perspektiv

I et europeisk perspektiv er grenseregionen preget av likhet og rettferdighet. Den nordiske velferdsmodellen sikrer innbyggerne i Sverige og Norge sosiale goder i ulike livsfaser i livet.

Grenseregionen står imidlertid overfor noen demografiske egenskaper som fører til sosiale utfordringer, og det er tre utfordringer³⁶ som preger store deler av grenseregionen:

- Befolkningsnedgang.
- Aldring.
- Spredt bosetting.

Disse utfordringen henger sammen. Det forventes at fraflytting fra distriktskommunene kommer til å avta. Dette har sammenheng med at det blir færre unge, som erfaringsmessig flytter, og samtidig som de som bor i distriktene blir eldre. Resultatet kan bli at folketallet stabiliseres i mange

³⁶NOU2020:15

distriktskommuner, men at aldringen fortsetter. Samme bilde kan også beskrives for de svenske distriktskommunene innenfor programgeografien.

Nordregio rapporten peker på lavt nivå på utdanning på grunn av dropouts som en utfordring i regionen. Graden av unge uten utdanning eller jobb er langt over gjennomsnittet hvor Norra Mellansverige, Mellersta Norrland og Innlandet har rundt 10 %³⁷. Det ser ut til at denne andelen forbedrer seg till 6-7% jo nærmere man kommer Oslo, Gøteborg, Stockholm og Trondheim.

Rapporten peker på at sysselsettingsgraden er forholdsvis lav i deler av grenseregionen. Dette innebærer at en god del av arbeidsstyrken er utenfor produktivt arbeid.

Regionen må i stor grad sees som et ruralt område. Med dette følger problematikk som gjelder forskjeller mellom land og by. Befolkingstettheten er lav. Avstanden mellom innbyggerne er derfor høy. Det kan være vanskelig å nå kritisk masse for å ha god grunnskoleutdanning, gode helsetilbud, trygg akuttomsorg, høyere utdanning, skaffe høy kompetanse i næringslivet og ha et arbeidsmarked som gjør at hele familier kan være trygge på at det finnes arbeid.

Både Norge og Sverige har store nasjonale sosiale utfordringer med inkludering av innvandrere. Regionen til Interreg Sverige-Norge er ikke noe unntak. Utfordringene er aktuelle både i bymiljøer og på landsbygda.

Grensen er en stor mulighet til å oppnå kritisk masse med næringsliv som gjør at arbeidsmarkedet er stort nok til å skape trygghet for familier med usikker jobb. Dette er spesielt viktig i etableringsfasen når man også er i fødedyktig alder. Dette vil være et viktig bidrag til å endre trenden til aldrende demografisk struktur.

Videre vil en kritisk masse med næringsliv kunne bidra til å vise ungdom bredde i kompetansekrav som igjen skaper følelse av relevans for utdanning som forhindrer dropouts. Det er da viktig å kunne skape en åpenhet i næringslivet slik at skoleelever ser dette kompetansekravet.

Kritisk masse med innbyggere er nødvendig for å kunne skape regioner som har urbane kvaliteter som mange unge blir tiltrukket av. Åpne grenser kan gjøre at man oppnår den kritiske massen, men det er en utfordrende jobb å skape disse regionene på tvers av grensen. Grensene må være frie for alle barrierer - også mentale. Mange helsetilbud, akutt-tilbud og utdanning vil også kunne få et stort løft ved oppnåelse av kritisk masse.

Ifølge Nordregio-rapporten er det et generelt stort behov for arbeidskraft i regionen. Match mellom kompetanse og behov er en utfordring. Et større arbeidsmarked gjennom åpnere grenser vil kunne skape bedre inkludering av innvandrere.

Motiveringen av å velge grenseløst arbeidsmarked ligger i alle ringvirkningene. Selv om primærmålet er et bredere arbeidsmarked, vil mer arbeidspendling også føre til at det blir mer naturlig å krysse grensen av andre årsaker og dermed kan dette skape de urbane kvaliteter mange tiltrekkes av. Videre har Covid-19-situasjonen bremset pendlingen vesentlig. Selv om det er usikkert hvilke effekter dette har fått, kan vi være sikre på at det ikke har bidratt positivt på arbeidspendling.

PO4 setter utfordringene i innbyggernes perspektiv. Selv om grenseløst arbeidsmarked også vil bidra til kompetanseoverføring som vil bidra til bedre innovasjon i PO1, vil fokus her være å sørge for at innbyggerne vil kunne velge et rikt antall interessante jobber der denne bor

³⁷NEET rate 2019

Særskilt mål 4:1 Grenseløst arbeidsmarked

Det fulle navnet på det særskilte målet er «Effektivisera arbetsmarknaderna och förbättra tillgången till sysselsättning av god kvalitet över gränserna».

Utmaningar i ett gränsregionalt Sverige-Norgeperspektiv

Maastricht-traktaten legger til grunn fri bevegelse og muligheter for å søke seg jobb over hele Europa. Dette er også regulert gjennom EØS-avtalen. Imidlertid kan det være ulike barrierer med hensyn til å søke jobb på tvers av grensene. Barrierene er mange; juridiske, økonomiske og administrative grensehinder, mentale grensehinder, dyre og omstendelige transport, forskjeller i utdanningssystemer og godkjenning av kompetanse. Mellom de nordiske landene er det etablert servicekontor for å bistå nordiske borgere å søke jobb i et annet nordisk land. I Malmø ligger servicekontor for jobbsøkere mellom Sverige og Danmark, i Morokulien for jobbsøkere mellom Sverige og Norge og i Haparanda for jobbsøkere mellom Sverige og Finland.

På nordisk nivå pågår det prosesser vedrørende samordning av kompetansekrav og sertifisering slik at disse er gjeldende for alle land i Norden, og som da skal bidra til et mer åpent nordisk arbeidsmarked. Covid-19 har ytterligere forverret situasjonen. Denne situasjonen vil etter hvert avta, men hvor lenge de mentale grensehindrene vil vare er usikkert.

I distriktene, hvor arbeidsmarkedene er noe mer begrenset, er mulighetene for interessante jobber kritisk for bosetting. Dette gjelder spesielt for innbyggere i etableringsfasen som fort kan velge fraflytting.

I 2030 vil vi kunne se flere områder i regionen hvor arbeidsmarkeder på begge sider av grensen er koblet sammen slik at de blir fylde og skaper trygghet for innbyggerne.

Insatser i det nye Interreg Sverige- Norgeprogrammet

Innsatsområdet vil gjennom samarbeid med private og offentlige arbeidsgivere skape en grenseoverskridende fleksibilitet, styrke grenseoverskridende rådgivningsinstanser, samt skape og bevare de riktige kompetansene. Dette innebærer virksomhetsrådgivning, grenseoverskridende virksomhetsnettverk og bransjenettverk, grenseoverskridende samarbeid mellom skole- og arbeidsmarked. Eksempel på insatser kan være:

- Prosjekter som kan etablere grenseoverskridende sysselsettingsplattformer som kobler bransjer til arbeidssøkere.
- Prosjekter som kan visualisere yrker på hver side av grensen innenfor innsatsområdet.
- Prosjekter som tar tak i harmonisering av sertifiseringsordninger som kan fungere som grensebarrierer.
- Prosjekter som mobiliserer arbeidssøkende til turistnæringer eller andre bransjer over grensen.
- Prosjekt som forsterker effektiviteten på arbeidsmarknaden og tilgjengeligheten til kvalitativ ansettelse gjennom utvikling av sosiale innovasjoner og infrastruktur.

Målgrupper for framtidige prosjekter

Aktuelle prosjektaktører kan være kommuner, grensekomiteer, rekrutteringsbyråer og andre aktører som arbeider med sysselsetting.

Nordregio rapport ser på mangelen av kompetent arbeidskraft som en svakhet over hele regionen. Gjennomførbarheten til prosjekter i dette innsatsområdet vil dermed kunne sies å være god.

Mottagere av resultatet av prosjektene vil primært være ungdom som om kort tid vil være arbeidssøkende. Personal inom offentlig sektor och företag som kan erbjudas kompetensutveikling

är också mottagare. Det er imidlertid viktig å ha fokus på høyt utdannede, slik at mangfoldet av kompetanse i regionen øker, noe som igjen forbedrer de sosiale likhetene mellom landsbygd og by. Inkludering av innvandrere er også prioritert. Videre vil generelt arbeidssøkende være i målgruppen.

Horisontale kriterier

Under politisk mål et mer sosialt Europa henvises det til Agenda 2030 Agenda 2030 - mål 8 Anstendig arbeid og økonomisk vekst. Målet er å fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle. Yrkesdeltakelsen varierer med til dels lav sysselsettingsandel i deler av grenseregionen. Særlig i den sørlige delen av grenseregionen pekes det på kommuner med forholdsvis lav yrkesdeltakelse, men samtidig er en god del av befolkningen grensependlere, noe som påvirker og ikke kommer fram i nasjonal statistikk om yrkesdeltagelse.

Mål 5/Jämställdhet är starkt kopplat till arbetet för en hållbar arbetsmarknad. Exempelvis saknas individer med kompetens inom vissa branscher i gränsområdet och för att locka både kvinnor och män, flickor och pojkar till dessa yrken behövs nya förhållningssätt och arbetsmetoder tas fram och implementeras för ett ökat jämställdhetsarbete. Detta skapar möjligheter till att man når målgrupperna och att förutsättningarna för individerna blir lika för lika arbete.

Det är också viktig att arbeta med å identifisere og anvende tiltak for utfordringer knyttet til mål 10 i Agenda 2030/Motverka ojämlikheter på arbeidsmarknaden. Även här handlar det bl a om å ta fram nye arbeidsmetoder og anvende dem for å skape god folkehelse og øke mulighetene for integrasjon og økt kompetensforsörjning på arbeidsmarknaden.

Effekter på kort og lang sikt

- Befintlig personal inom offentlig sektor og foretak som erholder kompetensutveikling.
- Arbeidssøkende som benytter seg av utvidede rekrutteringstjenester.
- Deltagere i grenseoverskridende mobilitets initiativer.
- Nye bosettere som er arbeidspendlere.

Særskilt mål 4:2 Grenseoverskridende utdanning, praktisering og livslang læring

Det fulle navnet på det særskilte målet er: «Grenseoverskridende tilgang til inkluderende og gode tjenester innen utdanning, praktisering og livslang læring med mål om å øke kompetansenivået for å bli anerkjent på begge sider av grensen.»

Utmaningar i ett gränsregionalt Sverige-Norge perspektiv

Kompetansenivået på begge sider av grensen er relativt godt harmonisert. Da er ulike sertifiseringsordninger utelatt i og med at det hører inn under grenseoverskridende arbeidsmarked. Utfordringene er imidlertid knyttet til å kunne ha en kritisk masse for å kunne ha et godt praktiserende og livslangt utdanningstilbud til alle. Det vil si en utfordring som er knyttet til rurale områder.

Nordregionrapporten peker på generelt lavt utdanningsnivå og mangel på kompetent arbeidskraft. Videre peker både Nordregionrapporten og den nylige rapporten om distrikter i Norge³⁸ på lav sysselsettingsgrad. De tre utfordringene lavt utdanningsnivå, lav sysselsettingsgrad og mangel på kompetent arbeidskraft viser at det kan være store verdier i kompetanseheving. Sverige-Norge-programmet spenner imidlertid over et stort område hvor det finnes enormt mange fagområder. En kartlegging av hvilken kompetanse det er mangel på, hvilken utdanning det er potensiale for og i

³⁸NOU2020:15

hvilke demografiske grupper det er muligheter for å øke sysselsettingsgraden, er en utfordring i seg selv.

Høyere utdanning er i seg selv en fraflyttingsårsak i store deler av Sverige-Norgeprogrammets område. Høyere utdanning er forbeholdt de store byene. Selv om programmets geografiske område har mange universiteter, er det mange som også velger studieplasser lenger unna slik som i Malmø, Bergen, Oslo, Stockholm etc. Videre er det mange som må flytte fra de grensenære områdene til byer slik som Karlstad, Trollhättan, Gjøvik og Trondheim som har høyere utdanning. Statistikk fra Norge viser at det kun er 30 % som flytter tilbake til hjemstedet hvis dette er et ruralt område.

Insatser i det nye Interreg Sverige-Norge programmet

- Kravet til opplæring av ungdomskoleelever blir stadig høyere. Det blir dermed svært vanskelig for lærere å holde undervisning innen flere fagområder. På skoler der det er få elever og få lærere blir det vanskelig å opprettholde en bærekraftig tilfredsstillende undervisning. Hvis de i det hele tatt klarer å nå kravene, er de lite fleksible for eventuelle sykdomsforløp blant enkeltlærere. Videre kan kompetansemiljøet innen mange fagmiljøer bli svært tynt, slik at lærere har få muligheter til å utvikle seg. Utprøving av ulike løsninger for dette vil kunne falle innenfor dette innsatsområdet.
- Innen videregående skole får elevene spesialisert seg. Da vil enkelte fagområder måtte utgå fordi kritisk masse med elever ikke blir nådd. Et samarbeid vil kunne opprettholde flere fagområder noe som vil kunne føre til mindre reising eller i beste fall at elever velger fagområder som passer til de interesser de har. I samme sjanger ligger muligheter for å ha praksisplasser på tvers av grensen.
- Selv om innvandrere betegnes som en homogen gruppe i mange sammenhenger, har de svært ulike undervisningsbehov. Spesielt gjelder dette innen morsmålsundervisning. Selv på store skoler er det en utfordring å finne lærere som dekker alle språkene. Innen dette området er det store behov for å finne løsninger.
- Etterutdanning må ofte gjennomføres samtidig som man har en fast jobb. Hvis etterutdanningen krever lang reise, vil dette vanskelig la seg gjøre. Samtidig skal etterutdanningen være relevant for lokalmiljøet. Prosjekter som bruker grensen som en løsning på dette er innenfor innsatsområdet.
- Videre er det viktig at masterprogram er tilpasset relevante problemstillinger i området. I enkelte tilfeller kan det være at kritisk masse er for liten til å kunne tilby slike masterprogram kun på den ene siden av grensen. Da vil det også være mulig å koble seg til lokalt næringsliv.
- Felles studiesatelitter tilknyttet universitetet vil kunne muliggjøre at mye av studier kan gjøres "hjemmefra". Slike studiesatelitter krever imidlertid en viss kritisk masse av studenter, noe som kan oppnås ved et grenseoverskridende samarbeid.
- Selv om avstander mellom undervisningssteder blir kortere mellom to grensenære tettsteder enn inn til en storby, er det tross alt en avstand. Aktuelle prosjekter kan være innen kollektivtransport av elever eller kartlegging og testing av felles digital infrastruktur.
- Videre er alle typer sysselsettingstiltak innen kompetanseheving velkommen. Dette gjelder tiltak rettet mot arbeidssøkere, men også tiltak for unge, minoritetsgrupper, innvandrere, funksjonssvake og andre som faller utenfor.
- Samordnet kompetanseheving innen turistnæring og kulturarv.
- Endelig vil det kunne gis tilsagn til kartlegging av utdanningsnivå, kompetansebehov i arbeidsmarkedet og potensiale for å øke sysselsettingsgraden innen grenseoverskridende områder.

- Öka tillgängligheten till inkluderande och kvalitetssäkrad utbildning och strukturer för livslångt lärande. Detta innebär resilienta lösningar genom exempelvis digitala distansutbildningar och praktik.

Målgrupper för framtida projekt

Prosjekteiere og aktører i prosjektene vil primært være utdanningsinstitusjoner. Det vil si stat, regioner og kommuner. Det vil imidlertid også være aktuelt å ha prosjekter ledet av fagsentre slik som Ungt Entreprenørskap/Ung Føretagsamhet, Inspiria/Innovatum og bransjeorganisasjoner med kompetansehevingsinitiativ. Videre vil ansvarlige innen arbeidstiltak være viktige aktører.

Målgruppene for prosjektene vil være alle enkeltindivider fra ungdomskole og oppover.

Horisontale kriterier

Under politisk mål et mer sosialt Europa henvises det til Agenda 2030 følgende mål i Agenda 2030 - mål 4 God utdanning. Målet er å sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme mulighetene for livslang læring for alle. Utdanning bidrar til å øke en persons livskvalitet og mestring i livet. Lavt utdanningsnivå er relatert til lavere yrkesdeltakelse i arbeidslivet med risiko for svekket helse, arbeidsuførhet og uføretrygd. .

Mål 5/Jämställdhet är starkt kopplat till att individer ska få en hållbar utbildning och sysselsättning. Exempelvis saknas kompetens inom branscher i gränsområdet och för att locka både kvinnor och män, flickor och pojkar till utbildningar som kan fylla kompetensbehoven behövs ett ökat jämställdhetsarbete som leder till att man når målgrupperna och att dessa får lika förutsättningar till lika utbildning.

I programmet behöver man identifera utmaningar kopplade till mål 10 i Agenda 2030/Motverka ojämlikhet och implementera åtgärder som kopplar till utbildning. Bland annet genom att nye arbeidsmetoder tas fram och används för att skapa god folkhälsa och öka möjligheterna till integration i utbildning på alla nivåer och på så sätt bidrar till ökad sysselsättning.

Effekter på kort og lång sikt

- Høyere grad av individer vil kunne være produktive.
- Mindre fraflytting.
- Bedre skole og studietilbud.
- Mindre utenforskap.
- Høyere utdannede i området.

Källförteckning

Rapporter

Boarder orientation paper, Sweden Norway, Eu- kommissionen 2020

EU kommisjonen – New Circular Economy Strategy

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION Bryssel den 28.4.2000. MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN TILL MEDLEMSSTATERNA om fastställande av riktlinjer för ett gemenskapsinitiativ för transeuropeiskt samarbete som syftar till att stimulera harmonisk och balanserad utveckling i Europa INTERREG III.

Europaparlamentet og Rådets förordning om felles bestemmelser for Europeiske regionale utviklingsfond

Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om särskilda insatser för målet Europeiskt territoriellt samarbete (Interreg), Com(2018) 374 Final, 2018/0199 (COD)

EUROPEISKA KOMMISSIONEN Strasbourg den 29.5.2018 COM(2018) 372 final 2018/0197 (COD)
Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om Europeiska regionala utvecklingsfonden och Sammanhållningsfonden, 2018

Nytt Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om särskilda insatser för målet Europeiskt territoriellt samarbete (Interreg), Com(2018) 374 Final, 2018/0199 (COD), 2020Interreg Sverige Norge 2021-2027 Syntesrapport, Analysgruppen Interreg Sv-No, 2020

Interreg Sweden Norway Mapping Study 2021-2027 Programme Period, Nordregio 2020

Medeiros Eduardo (2018) European Territorial Cooperation, The urban book series, Springer, Cham, CH

NOU2020:15: Norske offentlige utredninger - Det handler om Norge – om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene

Näringsdepartementet 30. april 2020 – Direktiv för utarbetande av förslag till gränsöverskridande samarbetsprogram för Interreg Sverige-Norge för perioden 2021-2027. Kommunal- og moderniseringsdepartementet med oppdrag til berørte norske fylkeskommuner

Remiss: Eu-programmet Interreg Öresund- Kattegat-Skagerrak, 2020

Hemsidor

www.eufonder.se/interreg/interreg-europe

www.eurooppatiedotus.fi

www.miljødirektoratet.no

www.regeringen.se/sverige-i-eu/eus-ostersjostrategi/

www.s3platform.jrc.ec.europa.eu/entrepreneurial-discovery-edp

www.swelife.se

Arbetsgruppen för Interreg Sverige-Norgeprogrammet 2021-2027

Andreas Catoni, Västra Götalandsregionen

Annica Westerlund, Länsstyrelsen Jämtlands län

Björn Terje Andersen, Innlandet Fylke

Camilla Tellås, Region Värmland

David Helsing, Länsstyrelsen Västernorrland

Eric Widar Andersson, Region Jämtland Härjedalen

Frida Bergman, Region Västernorrland

Frode Frisvoll, Viken Fylkeskommune

Helena Stor Hansson, Region Värmland

Helmik Slora Kristianssen, Innlandet Fylke

Johan Lundgren, Region Värmland

Nils Åke Norman, Region Dalarna

Sidsel Trönsdal, Trøndelag Fylke

Stein Ivar Mona, Trøndelag Fylke